

Rendhagyó igék és igák...

(XX. századi, Madách rádiós beszélgetés
az ájtatos Vitéz Györggyel)

Németh Péter Mikola: Vitéz György nemes hobbijának tekinti a versírást. Az *ájtatos manó imája* című gyűjteményes kötete fülszövegében, amely az *Életünk Könyvek, A nyugati magyar irodalom gyöngyszemei* sorozatában jelent meg 1991-ben, ő maga így vall költészete lényegéről: *„Avantgardistaként tartanak számon – s többször megdorgáltak, hogy nem veszem komolyan az irodalmat és a költészet szerepét. Ez igaz. Számomra a költészet nemes hobbi, szerepben nem feszengek, s a nemzetet úgy igyekszem szolgálni, hogy elmondom neki, lehet másról és másként írni, mint amit a Szokás és a Szabály elvár, elfogad. Rendhagyó igék – zárójelben jegyzem meg, játékosan: igák –, rendhagyó főnevek, rendhagyó gondolatok. Velük akarom megélni, ami még hátravan.”* Mindebből számomra az olvasható ki, hogy Vitéz György anti-vátesznek tartja magát, olyan poétalelkű embernek, aki egészséges szkepszissel, humorral fűszerezett derűvel szemléli a világot, és evvel együtt tárgy- és tényyszerűen is. Mindenekelőtt engedj meg, hogy rákérdézzek, miért a névváltoztatás? Azután meg, költészetedre térve kérdezem, hogy ha valaki ironikusan, önironikusan gondolkozik, az manapság természetes, de a te költői szarkazmusod meglátásom szerint nem a kor divatja szerinti, jóval drámaibb és derűsebb is annál.

Vitéz György: Az első kérdésedre automatikusan válaszolhatok, mert többször többen megkérdezték már tőlem, hogy miért változtattam vezetéknévem. Amikor 1957 elején Kanadába érkeztem, felvettem a kapcsolatot egy régi munkaszolgálatos barátommal, Tunyogi Csapó Gáborral, aki Kocsis Gábor néven működött a Nemzetörnél annak idején. Ő visszaírt nekem, s azt kérdezte: akarsz nálunk közölni? Én először semmit nem tudtam semmiről. Persze valamikor küldtem neki valami kéziratot, ami addigra már a feledésem homályába merült. De ő azt mondta tökéletes naivitással, hogy ha közölni akarnak, akkor valamilyen fedőnevet kell használniuk. Találj ki valami fedőnevet!, mondtam. És ő, mint később megtudhattam, azt találta ki, hogy Vitéz. Így rajtam ragadt ez a Vitéz. Rövid név, mit mondhatnék róla? Azonkívül Csokonai Vitéz Mihály is Vitéz. Nemde!? Ezt követően minden írásomat, bárhová is küldtem kéziratot, az Új Látóhatárhoz, az Irodalmi Újsághoz, később a Magyar Műhelyhez, mindig Vitéz névvel szignáltam. És ez azóta így is maradt.

N. P. M.: Az irodalmi életben valóban csak így ismernek: a kis Vitéz. Persze olykor te magad is használod még az eredeti családi vezetéknévemet, ahogy, egyik kötetedet dedikáltad nekem, az is arról tanúskodik. Még 1994-ben, megismerkedésünk hajnalán, Csobánkán, ahol szobatársak voltunk a Szivárvány szeptemberi találkozásán, ezt írtad, idézem: *Németh Péter Mikolának szeretettel, egy másik Németh.* Aláírás: *Vitéz Gyuri.*

V. Gy.: Nem én, ők teszik hozzá, a szerkesztők, hogy Vitéz (Németh) György.

N. P. M.: Tudod-e, hogy mire vezethető vissza a Németh vezetéknévünk eredete? Hallomásból, nagyapáinktól jómagam is csak annyit tudhatok mende-

mondaként, hogy ez a nem magyarul beszélőt, vagyis a Nemecet, a Némecezt jelenti. A felmenőink feltehetően nem „Verecke híres útján” érkeztek meg ide, erre a földre, a Kárpát-hazába, hanem máshonnan, másfelől. Talán nyugat felől, de az is lehet, hogy déli irányból.

V. Gy.: Én ezt nem tudom. Azt ellenben igen, hogy ezek a Németek zalaiak voltak – ahonnan én is származom –, zalaszentgrótiak. Épp a napokban jártunk ott Tunyogi Csapó Gabival, akit én nem láthattam már 1982 óta. És most együtt utazhattunk le Zalába, megnézni Zalaszentgrótot. A település természetesen rendkívül sokat változott. A családnk ott élt valamikor, legalább négyszáz évet. Valamelyik ősöm végvári vitéz lehetett, illetve volt, akit annak idején a Habsburgok ilyen-olyan vitézi címekkel fizettek ki. Mert pénzük nemigen volt arra, hogy szolgálataikért ezeket a jó és hűséges katonákat megfizessék. Adományoztak hát nekik minden mást, nemesi címeket, meg ki tudja, hogy még mi egyebet nem, csak éppen pénzt nem adtak nekik a megélhetéshez. Ennek a családnak a vezetékeve az volt, hogy Noszlophy. Természetesen Noszlop sohasem volt a miénk, és tudtommal másféle birtokunk se volt, csak vitézi címünk. Ez a mi kis családnk történelmi háttere.

N. P. M.: Életed történetének stációi meglehetősen „kontrasztosan” alakultak, azt olvastam valahol, hogy 1951-ben kitelepítettek, mégpedig családotul. Később kétkezi munkás lettél. Ezek után, 1956-ban meg Kanadába „disszidáltál”, s azóta Montrealban élsz. Ezekre a történésekre sorjáznak most a kérdéseim, ha megengeded. Az ötvenes évek első éveiben hová telepítettek ki benneteket? Milyen munkás voltál, mivel foglalkoztál? 1956-ban miért kellett elhagynod az országot?

V. Gy.: 1951-ben telepítettek ki Okányba. Ez Békésben van, egy nagyközség, több ezer lakosú falu. Irodalmi vidék. Három kilométerre van Vésztőtől, Sinka falujától; tíz km-re Kötégyántól, Erdélyiétől. És Biharugrán élt Szabó Pál. Itt nekünk, mezőgazdasági munkát kellett végeznünk. A kitelepítést a nagyapám miatt szenvedtünk el, aki nyugalmazott ezredes volt. Igaz, hogy akkorra már meghalt szegény, de mi, pechünkre, az özvegye lakásában éltünk, és emiatt telepítettek ki bennünket. '53-ban, alighogy a kitelepítésnek vége lett, Nagy Imre exminiszterelnöksége idején, behívtak a katonaság építő alakulatához. Ez volt az ún. kommunista munkaszolgálat. És ez két évig tartott. Szóval ez történt a háttérben. A honvédségnél mindenfélét építettünk, falaztunk, tisztí lakások átalakításán dolgoztunk. Tápiószecsőn és Császáron például légvédelmi laktanyák belső tereit, raktárait, és már nem is emlékszem, hogy mi mindent építettünk fel és át. Egyik alkalommal még terepasztalt is építettek velünk, ami rendkívül megdöbbentő és emlékezetes élmény maradt számomra. Már csak azért is, mert mi, akik politikailag teljesen megbízhatatlan személyeknek számítottunk az „előljáróink” számára, mi építettük a homokozóban a magyar és szovjet vezérkari tiszteknek azt a terepasztalt, amely egy lehetséges atomháború mozzanatait rekonstruálta. Egészen megdöbbentő volt ez az eset. Utána meg egy évig a pamutkikészítőknél dolgoztam mint textilmunkás. És akkor aztán, egyszer csak, jött a forradalom. Nekem ez a menekülésemet jelentette.

N. P. M.: Ennek az ötvenes évekbeli, úgymond „munkásságodnak”, ha jól emlékszem, egyszer már meséltél nekem erről, vannak váci vonatkozásai is.

V. Gy.: Vannak! Ez nagyon érdekes. Még a kitelepítés előtt, 1950 augusztusában itt, Vácott dolgoztam, azon a területen, ahol később valami hatalmas cementgyár épült.

N. P. M.: A DCM, a híres és hírhedett Dunai Cementművek.

V. Gy.: Én voltam az egyik kitűző! Úgy nézz rám! Akkoriban paradicsomföld piroslott azon a helyen. S a háttérben a Naszály hegyvonulata zöldellt érintetlenül, természetesen. Később megdöbbenve értesültem a törtétekről, hogy a cementgyártás miatt a hegy jó részét lebontották, elhordták. Alatta egy hatalmas ipari létesítményt építettek nagy kéményekkel, amely azután sokban hozzájárult a légszennyezéshez, az egykori gyönyörű Duna-parti barokk város tönkretételéhez.

N. P. M.: Sajnos igen, így történt. A *Csend-élet* című versemben így írok minderről:

*„Ébrenlétek zátonya:
Gerince tört Naszály,
Hegyesorony;
aszfaltba gyúrt betonhullák,
Gombás-patak,
panel-kripták;
macskák, kutyák
a cementes autók normaáldozatai
mind...”*

S ugyanakkor mindent belepelt a mindegy-szürke cementpor, még a lelkeket is, mint a guanó. Ez mára már némiképp a múlté, a három füstölő kéményt lerobbantották, s szűrőket, filtereket építettek be a rendszerbe. A DCM mind a mai napig megállíthatatlanul működik, a hegyet lassan teljesen elhordják a fejünk fölül.

V. Gy.: Vettem észre. Ez nem az első alkalom, hogy erre járok, már a hetvenes években szomorúan láttam a sebzett Naszályt, amikor az egyik Magyar Műhely-es találkozórol a Dunán, Bécsből egy szárnyashajón hazafelé száguldottam. És akkor azt eléggé jól éreztem, hogy a konkrét és a metaforikus jelenségek nagyon gyakran egybeolvadtak.

N. P. M.: Petőfi is megverselte a Nagyszál zöldellő hegyoldalát. Mégpedig úgy, hogy ő még Budáról nézvést írt erről a csodálatos flórájú hegyvonulatról.

V. Gy.: Elképzelhető, hogy a levegő akkor még tiszta lehetett.

N. P. M.: Igen. De térjünk vissza 1956-ra, mikor is úgy döntöttél, hogy máshol fogsz élni, így Kanadába kerültél, Montrealban telepedtél le, ott végeztél el az iskoláidat is.

V. Gy.: Az egyetemet. Én még itthon leérettségiztem, magánúton, s az volt a tervem, mielőtt kimentem volna, hogy az egyetem német–magyar szakára iratkozom majd be. Erre lett is volna lehetőségem, mert mikor meglátogattam Túróczi-Trostler professzort, s megmutattam neki Heine-fordításaimat, ő azzal biztatott, hogy „jöjjön vissza, fiam, majd meglátjuk, mit tehetünk magáért”. De közbejött ám a forradalom, s ahogy körülnéztem magam körül, úgy éreztem, hogy itt számomra zöld fű nemigen teremhet, ezért aztán elhagytam az országot. És hát természetesen van az emberben fiatalon kalandvágy is, szeretne világot látni. S jól tudtam azt is, hogy azokra a csodás helyekre, ahová elvagyódtam, a saját magam költségén soha az életben nem leszek majd képes eljutni. Tudtam azt is, hogy az ’56-os menekülteket a Nyugat tárt karokkal várja és befogadja. Így is lett. Eljutottam Kanadába. Ott végeztem el az egyetemi

tanulmányaimat. Végül pedig azon az egyetemen, ahol az első fokozatomat megszereztem, ott lettem tanársegéd.

N. P. M.: Miért pont a pszichológia tudományát választottad?

V. Gy.: Ha hányaveti módon akarok válaszolni, csak annyit mondhatok, hogy azért, mert én orvos szerettem volna lenni, de arra se időm, se pénzem nem volt. De az emberek viselkedése mindig is érdekelt. És csak később jöttem rá, hogy ez egy szakma, amit meg lehet tanulni. Egy szerencsés véletlen is közrejátszott a választásomban, az ti., hogy 1961-ben a kanadai állam elhatározta, hogy felfuttatja a szellemi, a lelki egészségügyet, s ezért a kezdő fiataloknak, a hallgatóságnak egyre több ösztöndíjat teremtettek. Megpályáztam, s kaptam egy ilyen ösztöndíjat, így elvégeztem a pszichológiát.

N. P. M.: Nem tudjuk megkerülni a kérdést: végül is Kanadából, Montrealból nézve, hogy néz ki ma Európa, s az egyesülni látszó Európai Unióban Magyarország? Még pontosabban rákérdezve, hogyan néz ki ez a világ, a „mi világunk”? Neked mint lélektannal foglalkozó alkotónak mi a megérzésed arról, hogy képesek leszünk-e egy véres történelmi század nyomán humanizálni a XXI. századot, vagy a gazdaság mindenhatóságát hirdető globális világ áldozataivá leszünk mindannyian, szinte észrevétlenül?

V. Gy.: Ez olyanféle kérdés, amit híres embereknek szoktak feladni, komoly nagy gondolkodóknak. Ezért én nem is mernék valamiféle általános drámai vagy igazán mély választ adni, mert nem is vagyok benne biztos, hogy egyáltalán lehetséges ilyen választ adni. Azt azonban definiálnunk kellene, hogy mit vélsz te humanizmusnak, mert ne felejtjük el, hogy a legvéresebb diktatúrák vezetői is állandóan humanitásról fecsegték, hogy ők a humanizmus képviselői. Hogy mit jelent egy emberibb, humánusabb világ, azt mind irodalmi és pszichológiai szempontból, mind filozofikusan és költőien megközelíthetjük, értelmezhetjük, az igaz, de valószínű, hogy különböző következtetésekre, összefüggésekre jutunk általuk.

N. P. M.: Én mindenképpen a klasszikus reneszánsz értelmezést veszem alapul.

V. Gy.: Rendben! A magam részéről azt mondom, hogy én szerencsésnek tarthatom magamat, hogy egy olyan fantasztikus korban éltem, „oly korban éltem én e földön”, mondom Radnóival, miközben az ellenkezőjéről beszélek, hogy ti. számomra s egy csomó barátom számára végül is jól sült el ez a mi XX. századunk. Nagyon sokak számára, ahogy panaszozzák is, sajnos nem így történt. Ennek egyik oka, hogy olyan változások mentek végbe a világban, a történelmi események úgy felgyorsultak, mintha az egy exponenciális gyorsulás lenne. Ilyen körülmények között valóban nagyon nehéz bármit is mondani, jósolni. Mert a valószínűsítési számítások egyenletei, azok mind lineárisak, és nem lehet lineáris egyenletekkel, ún. jósló egyenletekkel dolgozni. Ki gondolta volna, akár csak tíz évvel ezelőtt, hogy olyan önálló országok csapatainak neveit olvashatjuk az újságokban a kosárlabda-, a kézilabda-eredmények kapcsán, mint Moldova, Izland, vagy épp Észtország, Lettország. Egy ideig ezek az államok a térképeken se léteztek! Ez azért valamit jelent! De visszatérve Európára, amit eddig láttam, az inkább optimizmusra adna okot, mintsem pesszimizmusra.

N. P. M.: Mégis, mintha napjainkra egészen másféle, meglehetősen ambivalens érzések uralkodnának el rajtunk. Létezik egy pesszimista áramlat „a ki-

látástalanság hevében”, ami eddig meg nem tapasztalható létromlással jár. Ady „Minden Egész eltörött, / Minden láng csak részekben lobban” életérzése hatalmasodik el rajtunk, de mára már a „Minden Egészet...” is porrá zúzatta velünk a XX. századi történelem. Ez a negáció jelenleg csak még inkább eluralkodik a kapitalizálódó magyar társadalmon. Gondoljuk csak át az európai történelmet, a XIX. század vége telve volt reménységgel, prosperált a Monarchia gazdasága, a millenniumi ünnepségeket 1896-ban bizakodón, látszólag optimista hangulatban ülte meg a nemzet, s mit ad isten, 1914-ben meg kitör az első világháború.

V. Gy.: Igen, sajnós. Akkor volt csak: gyürkőzz, János, rohanj, János!

N. P. M.: Most pedig a millecenáriumi lélekben úgy készülünk, hogy szeretnénk már végre-valahára megülni, ahogy Pilinszky János hagyta ránk: „A mélypont ünnepélyét”.

V. Gy.: Ha az ember a történelmet figyelmesen olvassa, mindennapi dolgaink a világban a kezdetek kezdete óta rosszul mennek. Mindig is voltak emberek, akiknek természetesen jól ment, de a történetírók: Hérodotosztól Tacituson át, a reneszánsz és a tizenharmadik századi gondolkodókön keresztül koruk legborzalmasabb történéseiről számoltak be. Akik mélyen, éberben benne éltek saját korukban, azok a valakik nagyon gyakran igen pesszimistává váltak életük végére. Olvasd csak Erasmust! Mindig is voltak a történelemben lelkeket csavaró változások, drámai és tragikus helyzetek. Persze voltak harminc-nyolcvan-ötvenes évek, itt-ott-amott a világ folyásában, amelyek viszonylag békében teltek el. Most, ahogy mondod is, ez az intervallum egyre inkább zsugorodik. Az első és a második világháború között csak húsz év telt el viszonylagos békességben, – és ebben az estben Magyarországról beszélek. Most, a 2000. év küszöbén, mindenki nagyon fél. De ne felejtse el, hogy 1000-ban az emberek azt hitték, hogy végérvényesen megsemmisül a földi létük. Szilveszter pápa bullájában is szó van arról, hogy mindenki készüljön a világvégére. Vannak emberek ma is Amerikában, akik azt hirdetik – szektások –, hogy hamarosan itt a világvég. Én nem is tudom, lehet, hogy misztikusan szemtelen a megjegyzésem, de azt hiszem, hogy a világnak állandóan vége van, és a világ állandóan újra kezdődik.

N. P. M.: Az első köteted címe *Amerikai történet*, a könyv 1975-ben jelent meg a párizsi Magyar Műhely gondozásában. Miért pont „amerikai” ez a történet? Miért nem magyar történetet írtál?

V. Gy.: Ez egy magyar tanú amerikai története, ha jól olvasod a könyvet. Ez az én hangom, arról írok, hogy mik történtek meg velem Amerikában. Ez a valaki egy magyar ember. De ez a mű nem magyar táj magyar ecsettel, hanem amerikai táj, amerikai ecsettel. Az egész kötet erről beszél. És ebben a könyvben számos olyan fejezet van, amit te is láthattál már a kanadai tájakról filmekben, a televízióban, a New York és Montreal közötti utakról, vagy arról, amikor Szirakúzába igyekeztem. Ez így meg is jelent, valami honi antológiában, a nyolcvanas évek elején. Elsőként az *Amerikai történetet* írtam meg tehát. A magyar történetet, azt megírták mások, meg írják azóta is.

N. P. M.: Egy magyar ember képzelete képes belakni azokat az óriási távlatokat, az indián kultúra, a mamutfenyvesek világát, amiket egy olyan, számára ismeretlen óriás kontinens kínál, mint épp az észak-amerikai?

V. Gy.: Nem beszélhetek más magyar emberek nevében, de ez a magyar ember, aki én „valék”, körülnézett, s belakta, belátta egész Kanadát szerintem.

Lehet, hogy ez arrogáns megjegyzés volt részemről, de én úgy érzekelem, és úgy is éreztük mi mindannyian, s most többes számban, az amerikai iskola nevében beszélek: Bakucz Jóska, Baránszky Laci, András Sándor, Kemenes Gréfin Laci és a magam nevében, hogy egységében láttuk és láttattuk a mi világunkat. Úgy gondoltuk, hogy eléggé hitelesen írtunk. Az persze más kérdés, hogy itthon milyen a befogadóképesség, milyen befogadóközönsége volt és van az írásainknak.

N. P. M.: 1981-ben hallunk először rólad, a *Vándorének* c. antológiában.

V. Gy.: Amelyhez egyébként szinte lehetetlen volt itthon hozzájutni. Ez egy propaganda-operáció volt Aczél Györgyék részéről, hogy megmutassák, itt közöttünk közeledés van, létezik a hídépítés a hazai és a nyugati magyar irodalom között. Ugyanakkor ennek a kiadványnak, amelyet Magyarországon jelentettek meg hivatalosan, a legtöbb példánya külföldre került, Nyugatra. Itthon a legtöbb könyvtárban meg se találtad. Ráadásul, én csak nagyon kevés olyan emberrel találkoztam, aki olvasta is ezt a verseskönyvet.

N. P. M.: Ha jól emlékszem, ebben az antológiában jelent meg *Bartók New Yorkban* című opusod. Ez a versed elhíresült műnek számított akkoriban Illyés *Bartókja*, Szilágyi Domokos *Bartók Amerikában* című opusa mellett. Sokkal inkább ismerik ma is, és valahogy sokkal tovább él a köztudatban is, mint más poéziseid.

V. Gy.: Ez azért eléggé megrendítő számomra. Hiszen ezt a versemet 1960-ban írtam, nem sokkal azután, hogy életemben először jártam New Yorkban. És akkor elmentem a nagy New York-i közkönyvtárba, és megnéztem a Bartók-szekciót. S a megírtak voltak az impulzusaim. Egyébként 1981-ben készült egy Bartók-antológia, és az utolsó pillanatban valaki, „a hang” ezt a versemet kiemelte a kötetből.

N. P. M.: A versednek az a mottója: – *teli táskával kell elmennem!* – valami ilyesmi. Ebből az áthallásból egy picit úgy érzékeln, mintha te is teli táskával mentél volna el innen annak idején, 1956-ban.

V. Gy.: Nem, én „csak” félttem. A mottó a félelemről beszél, arról, hogy végül meglehet, hogy ugyanez fog megtörténni velem is. Én ott kint, Kanadában telítettem meg a táskámat. Nem volt teli táskám, amikor elmentem, nem is lehetett, hiszen 23 éves voltam. Különös módon Csoóri Sanyi biztatott. ‘56 nyarán elmentem az Új Hanghoz, és ott bemutattam kézírataimat a szerkesztőségben. – Jöjjön majd vissza – mondta valaki. Ez az időszak közvetlen a forradalom ideje volt, még lövöldöztek, amikor Csoórral találkoztam. Ő akkor a Gülbaba utcában lakott. Felmentem hozzá, megmutattam neki néhányat az írásaimból, s beszéltem neki a terveimről is. Azt mondta: – Tudja mit, menjen el, persze írjon. Ha úgy érzi, ne tétovázzon, menjen csak el, mert az segíthet az írásban is. És az meg egészen biztos, hogy többet fog látni a világból, mint ami most egyáltalán elképzelhető. S ami még ennél is fontosabb: szabadabb lesz! – Ezt mondta a Sanyi akkor.

N. P. M.: A második köteted 1979-ben jelenik meg *Missa Agnostica* címmel, ez a te szarkasztikus lírai önéletrajzod. A harmadik köteted 1982-ben *Jel beszéd* címmel lát nyomdafestéket. Mindhárom könyved a párizsi Magyar Műhely kiadásában került forgalomba. Beszélj, légy szíves, az óceán választóvizét is vitézül átívelő Magyar Műhely-es szellemi körhöz fűződő kapcsolatodról. Tudni lehet, hogy az utóbbi évtizedekben három szerkesztő – Bujdosó Alpar,

Nagy Pál, Papp Tibor – neve fémjelzi a Magyar Műhely folyóiratot és kiadót. Korábban több is jelezte, hogy csak újabb három nevet említsünk: Parancs Jánosét, Pátkai Ervinét és Márton Lászlóét. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a Magyar Műhely évtizedekig annak a magyar nyelvű nyugat-európai orgánumnak számított mindannyiunk számára, ahol mindazok az avantgárd szellemiségű szerzők megszólalhattak, publikálhattak, akik valamiért a három „T” összefüggésében nem juthattak szóhoz Magyarországon. Weöres Sándorra, Szentkuthy Miklósról és Erdély Miklósról, Szentjóbó Tamásra gondolok például, akik egész egyszerűen politikai okok miatt voltak indexen hosszú ideig az átkosban, a kádári éraban.

V. Gy.: A Magyar Műhelynek az avantgárd irodalomban, az összművészetekben betöltött szerepét számosan megírták már, ha nem is úgy, ahogyan kellene, ám látszólag könnyedén írták meg. Mert nem mindenki számára volt nyilvánvaló, hogy Papp Tibor, Nagy Pál és Bujdosó Alpár (akivel egy iskolába jártam) rendkívül nehéz manőverezésekkel, girbegurba diplomáciai utakon érte el azt például, hogy meg tudjanak hívni Párizsba olyan tehetséges magyar írókat, művészeket, akik akkor még ismeretleneknek számítottak a művészeti életben, vagy egyszerűen csak fiatalok és kezdők voltak, mint pl. Esterházy Péter, Oravecz Imre, Hegyi Lóránd és mások. De még jóval előtte, a hatvanas években például kiadták Kassák Lajos, Füst Milán műveit a Magyar Műhely-esek, majd Weöres Sándor *Tűzkút* című, korszakosnak számító verseskötetét jelentették meg. Weöres *Tűzkútjának* kiadása körül például egészen fantasztikus, krimibe illő események keveredtek. Olyan rítusokon, olyan cirkuszon kellett keresztülvergődnie Weöres Sándornak, hogy az ma már hihetetlennek és nevetségesnek tűnik. A költőnek meg kellett ugyanis tagadnia saját művét, abban az értelemben legalábbis, hogy ő bizony mit sem tudott verseskönyve párizsi megjelenéséről, azt vallotta az illetékeseknek, hogy kalózkidadás történt. Persze Weöres hogyan tudott volna versei Magyar Műhely-es megjelenéséről, hiszen ő maga vitte ki a kéziratot Párizsba, s adta át a szerkesztőknek. De akkor csakis ezzel a hazugsággal kerülhette el a szilenciumot, a hazai politikai botrányt, s így kerülhetett aztán a *Tűzkút*, némi késéssel ugyan, ám megérdemelten, a magyar olvasóközönség elé. A későbbiekben a Magyar Műhely szerkesztői figyelme egyre inkább a francia avantgárd irányába tolódtott el, a „triumvirátust” a franciák kezdték el egyre mélyebben érdekelni, ami nem véletlen, hiszen francia közegben éltek. És megkísérelték ez alapján több-kevesebb sikerrel magyarra is lefordítani a kortárs francia irodalom legjavát. Ezzel egy időben ránk, akik a tengerentúlon élünk, egyre inkább a „beatnemzedék” kezdett el hatni. Őket olvastuk előszeretettel. Amikor valaki annyira más kultúrközegbe kerül, mint mi is, két dolgot tehet. Vagy védekezik ellene, és megmarad magyarnak, olyannak amilyen volt. (De ez azt jelenti, hogy az ember megáll 1956-nál, hiszen mi nem nagyon tudtuk, hogy mi folyik Magyarországon. Most már tudjuk.) Vagy azt mondja magában az illető, mint ahogyan én is, hogy talán azzal segíthetnék magyarságunkon, ha megírom azt, amiben élek, hogy megismerjék az új világot otthon is, amit valószínűleg másképp nem ismerhetnének meg a vasfüggöny mögött élő honfitársaim. Minthogyha az ember a nemzetének a füle, a szeme, a tapintó ujja lenne. A más, az újat felfedezni és bemutatni, hogy egyszer ez fordítva is működhessen, hogy egyszer, valamikor, hitelt érdemlő hírt tudjunk hozni a „szép új világba” magyarságunkból, magunkról is.

N. P. M.: Gondolom, nem véletlenül fordítottál előszeretettel Allen Ginsberg és Sylvia Plath műveiből. Ginsbergnek az a mondata, hogy „Láttam nemzedékem legkiválóbb szellemeit az örülettől szétroncsoltan, éhezve, hisztérikus pucéran (...) angyalképu hipsztereket, akik ős-mennyei vággyal tapadnának az égi gépezet csillagos dinamójához”, úgy 1972 táján érkezett meg az én korosztályomhoz, akkor érettségiztünk, az Európa Könyvkiadó jóvoltából. A „beatnemzedék” nagy hatással volt ránk, a Ratkó-korosztály nemzedékére. A *Vallomások a beat-nemzedékről* című kötetet bibliaként olvastuk. S ha jól emlékszem, 1980-ban járt Budapesten először Allen a Magyar Pen Klub meghívására.

V. Gy.: Azt az *Üvöltést* Orbán Ottó fordította. De én is lefordítottam, 1959-ben.

N. P. M.: És hát a *Nagyáruház Kaliforniában* (válogatott versek) 1973-ban, s ugyancsak Budapesten, az Európa Kiadónál az 1984-ben megjelent *A leples bitang* (válogatott versek) számított még meghatározó olvasmány élményünknek. Tehát valahogy az 1950-es évek elején, a XX. század derekán születettek irodalmát erőteljesen befolyásolta a „beatnemzedék” tengerentúlról viharként érkező üzenete, ez tagadhatatlan. Eörsi István fordításai, Földes László (Hobó) megzenésített versei ma is élénken élnek az emlékezetünkben. Tudni való az is, hogy Allen Ginsberg, Jack Kerouac opusai valóban tovább írták önmagukat az európai történelemben is, annak ellenére, vagy talán épp azért, mert sokáig tiltották, a cenzúra elzárta előlünk a „beatnemzedék” írásait, és azt a fajta emberi magatartást, szeretetet, szabadságszintet, amit Kerouac és Ginsberg képviselt, a korszellem nem hagyta Magyarországon érvényesülni. Elgondolkoztál már azon, hogy vajon a te verseid miként fogják majd tovább írni önnönmagukat a történelemben, avagy a történelmietlen valóságban, nélkülöd?

V. Gy.: A temetésemről már elgondolkoztam versben is. Van kedved meghallgatni?

N. P. M.: Zárásként, miért ne!?

V. Gy.:

SIMFONIA DA REQUIEM

III. HARMADOSZTÁLYÚ TEMETÉS

Az ember szépen elrendezgeti
 maga-magát a meggyfakoporsóban
 majd fölpattan a bakra s odacsördít:
 – csótáros-pompás gyászhuszárezredes –
 viszik-ragadják Házsongárd Farkasrét
 pegazusai az örök vadászmezők felé
 ahol a szorgos hős megássa sírját
 takarodót fúj sortüzet lő
 ministráns és rezesbanda
 nagyérdemű gyászoló közönség –
 elhantolja (elhantálja?) elkántálja
 porhüvelyét. A szertartás végeztével
 beáll saját fejfájának.

A váci Madách Rádió *Vigyázat, humanisták!* című műsorában, 1996-ban elhangzott beszélgetés átirata.